

Вплив крос-культурних комунікативних стратегій на викладання англійської мови в закладах вищої освіти України

Новік Крістіна Іванівна¹, Яциняк Ольга Петрівна², Пильщик Світлана
Володимирівна³

Опубліковано

10.04.2024

Секція

Освіта/Педагогіка

УДК

378: 304

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10960682>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена крос-культурним стратегіям як складникам педагогічної парадигми викладання англійської мови. Важлива роль у цьому процесі належить закладам вищої освіти, які мають забезпечувати формування крос-культурної компетентності. Метою статті є виявлення впливу крос-культурних комунікативних стратегій на викладання англійської мови у вищих навчальних закладах. Авторський підхід полягає у виокремленні п'яти основних стратегій, що передбачають розуміння відмінностей між представниками різних культур та бажання подолати їх, адекватне застосування різнотипних лінгвістичних та позалінгвістичних засобів. З'ясовано, що здебільшого викладачі англійської мови вищих навчальних закладів України застосовують крос-культурні комунікативні стратегії на середньому рівні. Зазначено, що третина викладачів англійської мови фактично не використовують або недостатньо використовують у педагогічній практиці крос-культурні комунікативні стратегії; приблизно половина викладачів періодично застосовують їх; приблизно шоста частина педагогів використовують відповідні стратегії регулярно та на високому рівні.

Ключові слова: міжкультурний підхід, іноземна мова, соціокультурний контекст, паралінгвістичні засоби, компетентність, кластерний аналіз.

The influence of cross-cultural communicative strategies on the teaching of English in higher education institutions of Ukraine

Annotation. The article is devoted to cross-cultural strategies as components of the pedagogical paradigm of teaching English. Institutions of higher education, which should ensure the formation of cross-cultural competence, play a unique role in this. In most cases, the development of the specified competence is carried out by teachers of foreign languages. Thus, effective application of appropriate cross-cultural communication strategies comes to the fore.

¹ магістр, вчитель англійської мови, приватний репетитор, novik.kristina2001@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8844-4129>

² асистент, кафедра іноземних мов природничо-математичних спеціальностей, факультет іноземної філології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна, olha66418@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1733-5205>

³ викладач, кафедра англійської мови в судновій енергетиці, факультет суднової енергетики, Херсонська державна морська академія, м. Херсон, Україна, sveta.astris@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0000-2696-6530>

The purpose of the article is to reveal the degree of influence of cross-cultural communicative strategies on the teaching of English in higher educational institutions. For this, firstly, the level of influence of certain cross-cultural communicative strategies on teaching English is revealed; secondly, the general level of influence of cross-cultural communication strategies on the construction of the educational process is calculated. The author's approach consists in highlighting five main strategies that involve understanding the differences between representatives of different cultures and the desire to overcome this gap, adequate use of various linguistic and non-linguistic means, etc. It was found that in most cases, English language teachers of higher educational institutions of Ukraine apply selected cross-cultural communicative strategies at the secondary level. This indicates, firstly, the presence of a public demand for the inclusion of these strategies in the educational process; secondly, on the insufficient practical application of the cross-cultural, socio-cultural and intercultural approach. It is shown that a third of English language teachers actually do not use or do not use enough cross-cultural communicative strategies in pedagogical practice; approximately half of teachers periodically use them; approximately one-sixth of teachers use relevant strategies regularly and at a high level.

Keywords: intercultural approach, foreign language, sociocultural context, paralinguistic tools, competence, cluster analysis.

Вступ

Постійне розширення й поглиблення контактів із представниками різних культур обумовлює необхідність розвитку та удосконалення відповідних навичок комунікації. Принципово важливу роль при цьому відіграють заклади вищої освіти, покликані забезпечити формування крос-культурної компетентності. Здебільшого її розвиток забезпечується силами викладачів іноземної, зокрема англійської мови. Таким чином, застосування відповідних крос-культурних комунікативних стратегій під час викладання англійської мови набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив виокремити три основні напрями, дотичні до зазначеної проблематики: 1) комунікативні стратегії формування іншомовної компетентності (О. Баланаєва [1], Т. Воробйова [2], А. Глущенко [3]); 2) окреслення поняття й сутності крос-культурних комунікацій (О. Іванов [4], О. Куцос [5], М. Лашкіна [6], О. Моргулець [7], Н. Сарновська [8]); 3) формування навичок крос-культурної комунікації (З. Бакум [9], К. Байша [10], О. Бант [11], Л. Морозовська [12], Т. Петренко [13], О. Резунова [14], О. Сакалюк [15]). Разом із тим робіт, присвячених особливостям застосування крос-культурних комунікативних стратегій та їх впливу на побудову навчального процесу, не виявлено. Це дозволило окреслити мету і завдання дослідження.

Мета статті полягає в з'ясуванні особливостей впливу крос-культурних комунікативних стратегій на викладання англійської мови в закладах вищої освіти України. Відповідно до визначеної мети сформульовано такі завдання: 1) виявити рівень впливу окремих крос-культурних комунікативних стратегій на викладання англійської мови; 2) визначити загальний рівень впливу крос-культурних комунікативних стратегій на побудову навчального процесу.

Дослідження складалося з п'яти етапів: 1) розробка опитувальника для викладачів англійської мови в закладах вищої освіти України; 2) формування вибірки в кількості 100 осіб; 3) проведення опитування за допомогою гугл-форм; 4) математичний підрахунок результатів вираженості рівнів впливу крос-культурних комунікативних стратегій на побудову навчального процесу; 5) формування та характеристика груп респондентів відповідно до впливу крос-культурних комунікативних стратегій на

викладання англійської мови. Усі статистичні розрахунки (середнє арифметичне, кластерний аналіз) виконано за допомогою програми Statistica 10.0.

Результати

Аналіз дефініцій понять «крос-культурна комунікація» та «комунікативна стратегія» дозволив визначити крос-культурні комунікативні стратегії як алгоритм досягнення комунікативної мети в контексті культурних особливостей. Загальновизнаних крос-культурних комунікативних стратегій не існує. Авторський підхід полягає у виокремленні п'яти основних стратегій відповідного типу: 1) розуміння відмінностей між представниками різних культур; 2) конструювання повідомлення з урахуванням соціокультурного контексту англомовної країни; 3) застосування адекватних паралінгвістичних засобів; 4) орієнтація на досягнення компромісу в умовах недостатньої соціокультурної визначеності; 5) здатність і готовність до удосконалення крос-культурної компетентності. Викладачі мали оцінити рівень впливу кожної стратегії на власний викладацький підхід за трибальною шкалою, де цифра 1 означає низький рівень вираженості, 2 – середній, 3 – високий.

Результати опитування викладачів щодо вираженості кожного із зазначених параметрів представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати опитування викладачів для оцінки рівня впливу крос-культурних комунікативних стратегій на викладання англійської мови в закладах вищої освіти

№	1	2	3	4	5
1	1	2	1	2	1
2	2	2	2	3	3
3	3	3	3	3	3
4	3	2	2	2	3
5	2	2	2	2	2
6	1	1	1	2	2
7	2	2	1	2	3
8	1	2	1	1	2
9	3	3	2	3	3
10	2	1	2	1	2
11	1	3	2	3	2
12	2	2	3	2	3
13	3	2	1	2	3
14	2	2	2	3	3
15	1	1	1	1	1
16	3	2	3	2	3
17	1	2	1	2	1
18	3	3	2	2	2
19	1	2	1	2	1
20	3	2	2	3	2
21	1	1	1	2	2
22	2	3	2	3	2
23	3	3	3	3	3
24	2	2	1	2	3

№	1	2	3	4	5
25	3	3	2	3	3
26	2	2	2	2	2
27	2	2	1	2	2
28	1	2	1	1	2
29	3	2	2	2	3
30	1	1	1	1	1
31	1	3	2	3	2
32	3	2	3	2	3
33	2	2	3	2	3
34	3	3	2	2	2
35	1	2	1	2	1
36	3	2	2	2	2
37	2	2	2	2	3
38	2	2	2	3	3
39	2	1	2	1	2
40	3	2	1	2	3
41	3	2	2	3	2
42	1	2	1	2	1
43	1	1	1	2	2
44	2	3	2	3	2
45	2	2	1	2	3
46	3	3	3	3	3
47	1	2	1	1	2
48	1	2	1	2	1
49	3	2	3	2	3
50	3	3	3	2	2
51	2	2	2	2	2
52	2	2	1	2	2
53	2	1	2	1	2
54	3	2	2	2	3
55	1	1	1	1	1
56	3	3	2	3	3
57	3	3	2	2	2
58	3	2	1	2	3
59	1	1	1	2	2
60	2	2	2	2	3
61	2	2	3	2	3
62	3	2	2	2	2
63	1	2	1	1	2
64	3	2	2	3	2
65	2	2	1	2	2
66	2	2	2	3	3
67	1	3	2	3	2
68	3	3	3	3	3
69	1	2	1	2	1
70	3	3	3	2	2
71	2	1	2	1	2
72	1	2	1	2	1

№	1	2	3	4	5
73	3	3	2	2	2
74	1	1	1	1	1
75	2	3	2	3	2
76	3	2	2	2	3
77	3	2	3	2	3
78	3	3	3	2	2
79	3	3	2	3	3
80	2	2	1	2	3
81	3	2	2	2	2
82	3	2	2	3	2
83	2	2	2	2	2
84	2	2	1	2	2
85	3	2	1	2	3
86	2	2	2	2	3
87	1	2	1	1	2
88	3	3	3	2	2
89	1	3	2	3	2
90	1	1	1	2	2
91	2	2	3	2	3
92	2	3	2	3	2
93	2	2	1	2	3
94	1	1	1	1	1
95	2	1	2	1	2
96	1	2	1	2	1
97	2	2	2	3	3
98	2	2	2	2	2
99	3	2	2	2	3
100	3	2	3	2	3

Джерело: власна розробка авторів

Здійснений аналіз виявив, що за параметром «розуміння відмінностей між представниками різних культур» низький рівень характерний для 28% викладачів англійської мови, середній рівень – 35%, високий – 37% (рис. 1).

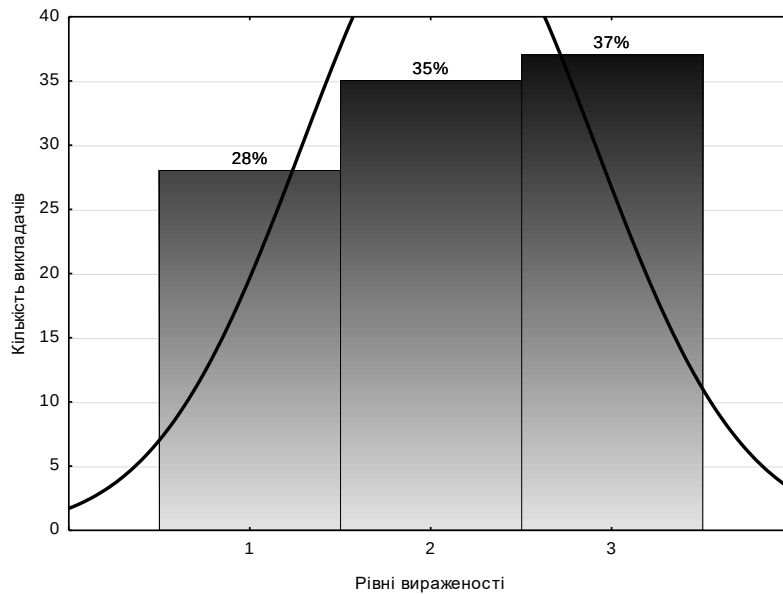

Рис. 1. Розуміння відмінностей між представниками різних культур

Джерело: власна розробка авторів

За параметром «конструювання повідомлення з урахуванням соціокультурного контексту англomовної країни» низький рівень притаманний 15% викладачів, середній рівень – 61%, високий – 24% (рис. 2).

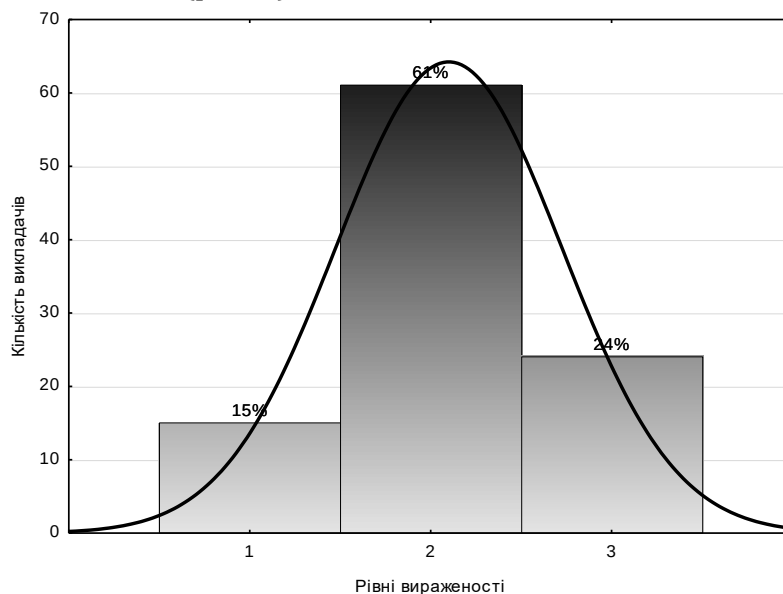

Рис. 2. Конструювання повідомлення з урахуванням соціокультурного контексту англomовної країни

Джерело: власна розробка авторів

За параметром «застосування адекватних паралінгвістичних засобів» низький рівень мають 37% викладачів, середній – 46%, високий – 17% (рис. 3).

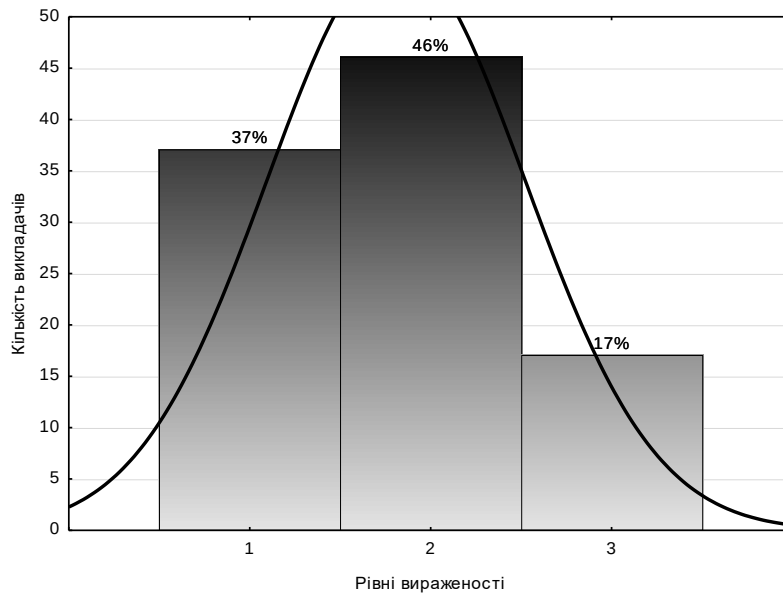

Рис. 3. Застосування адекватних паралінгвістичних засобів

Джерело: власна розробка авторів

За параметром «орієнтація на досягнення компромісу в умовах недостатньої соціокультурної визначеності» низький рівень характерний для 15% викладачів, середній – 60%, високий – 25% (рис. 4).

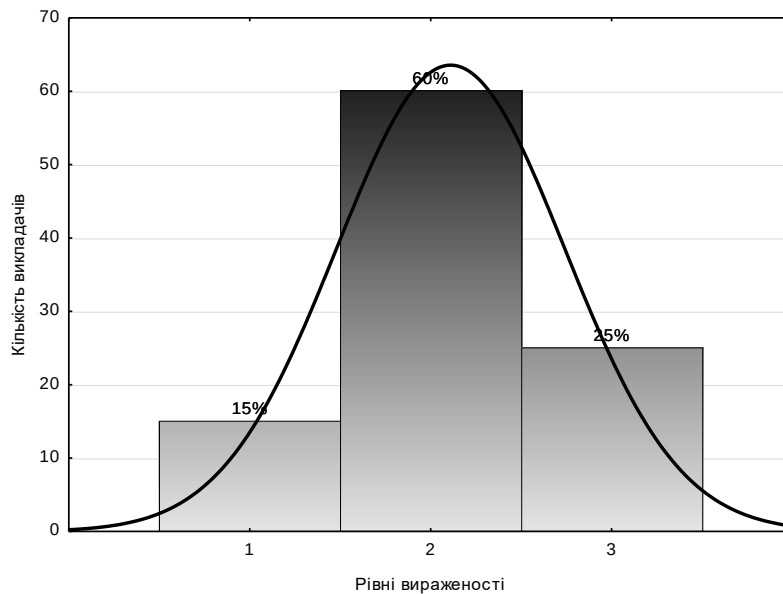

Рис. 4. Орієнтація на досягнення компромісу в умовах недостатньої соціокультурної визначеності

Джерело: власна розробка авторів

За параметром «здатність і готовність до удосконалення крос-культурної компетентності» низький рівень мають 14% викладачів, середній – 47%, високий – 39% (рис. 5).

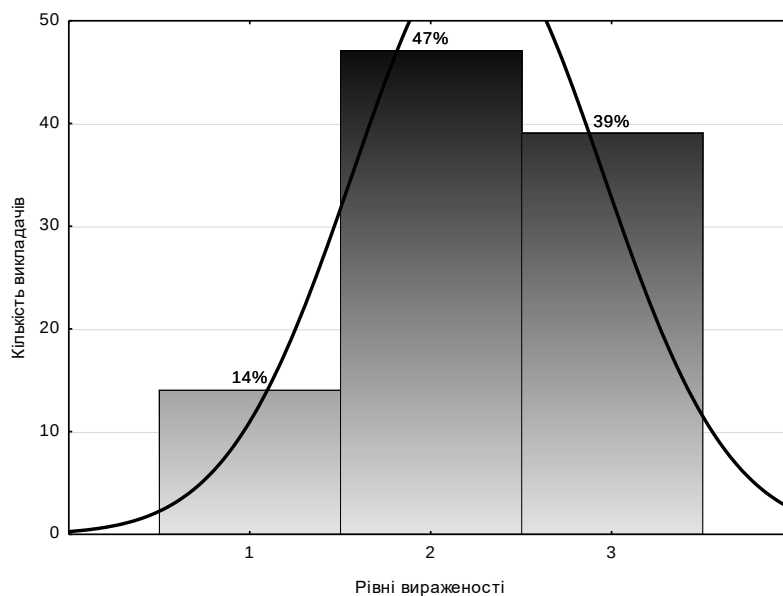

Рис. 5. Здатність і готовність до удосконалення крос-культурної компетентності
Джерело: власна розробка авторів

Обчислення арифметичного середнього показало, що найнижчий показник має параметр «застосування адекватних паралінгвістичних засобів» (1,8), найвищий – параметр «здатність і готовність до удосконалення крос-культурної компетентності» (2,25). Решта параметрів мають схожі показники: «розуміння відмінностей між представниками різних культур» і «конструювання повідомлення з урахуванням соціокультурного контексту англomовної країни» (2,09), «орієнтація на досягнення компромісу в умовах недостатньої соціокультурної визначеності» (2,1). Таким чином, рівень впливу усіх крос-культурних комунікативних стратегій тяжіє до середнього.

Для більш чіткого розуміння особливостей досліджуваного явища ми здійснили кластерний аналіз (табл. 2, рис. 6).

Таблиця 2

Середні значення кластерів, що об'єднують викладачів за рівнем впливу крос-культурних комунікативних стратегій на викладання англійської мови в закладах вищої освіти України

Параметри	Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3
Розуміння відмінностей між представниками різних культур	1,272727	2,568627	2,250000
Конструювання повідомлення з урахуванням соціокультурного контексту англomовної країни	1,545455	2,156863	3,000000
Застосування адекватних паралінгвістичних засобів	1,151515	2,078431	2,250000
Орієнтація на досягнення компромісу в умовах недостатньої соціокультурної визначеності	1,545455	2,176471	3,000000
Здатність і готовність до удосконалення крос-культурної компетентності	1,575758	2,607843	2,500000

Джерело: власна розробка авторів

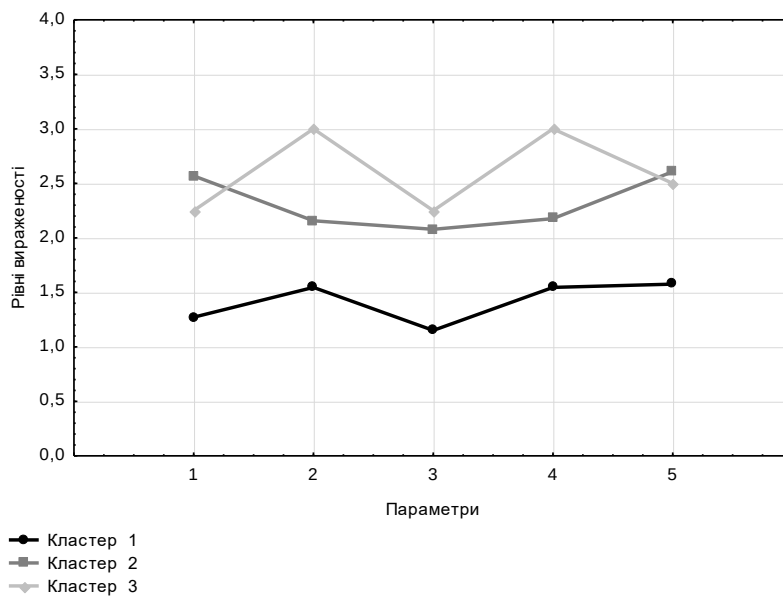

Рис. 6. Середні значення кластерів, що об'єднують викладачів за рівнем впливу крос-культурних комунікативних стратегій на викладання англійської мови в закладах вищої освіти України

Джерело: власна розробка авторів

Перший кластер охоплює 33% викладачів (таблиця 3). Здійснене дослідження виявило, що ці респонденти фактично не застосовують крос-культурні комунікативні стратегії при викладанні англійської мови, орієнтуючись на перекладний та комунікативний методи, але без урахування соціокультурної складової. Під час занять мова не йде про розуміння відмінностей між представниками різних культур, побудову висловлювань з урахуванням соціокультурного контексту, а також застосування адекватних паралінгвістичних засобів. Представники першого кластера не зорієнтовані на досягнення компромісу в умовах недостатньої соціокультурної визначеності, не вбачають особливої необхідності в удосконаленні власної й студентської крос-культурної компетентності. Таким чином, рівень впливу крос-культурних комунікативних стратегій на їхнє викладання визначається як низький.

Таблиця 3

Описові статистики для першого кластера

Параметри	Середнє	Стандартне відхилення	Дисперсія
Розуміння відмінностей між представниками різних культур	1,272727	0,452267	0,204545
Конструювання повідомлення з урахуванням соціокультурного контексту англomовної країни	1,545455	0,505650	0,255682
Застосування адекватних паралінгвістичних засобів	1,151515	0,364109	0,132576
Орієнтація на досягнення компромісу в умовах недостатньої соціокультурної визначеності	1,545455	0,505650	0,255682

Параметри	Середнє	Стандартне відхилення	Дисперсія
Здатність і готовність до удосконалення крос-культурної компетентності	1,575758	0,501890	0,251894

Джерело: власна розробка авторів

Другий кластер містить 51% опитаних (таблиця 4). Здійснений аналіз продемонстрував, що їхня викладацька практика базується на врахуванні відмінностей між представниками різних культур. Ці викладачі орієнтують здобувачів освіти на подальше удосконалення крос-культурної компетентності, що не має обмежуватися лише університетськими заняттями. Разом із тим вони не завжди орієнтуються в інокультурних паралінгвістичних засобах, лише частково здатні навчити студентів конструювати повідомлення з урахуванням соціокультурного контексту чи досягати компромісу в умовах недостатньої соціокультурної визначеності. Це дозволяє схарактеризувати рівень впливу крос-культурних комунікативних стратегій на їхнє викладання як середній.

Таблиця 4

Описові статистики для другого кластера

Параметри	Середнє	Стандартне відхилення	Дисперсія
Розуміння відмінностей між представниками різних культур	2,568627	0,500196	0,250196
Конструювання повідомлення з урахуванням соціокультурного контексту англомовної країни	2,156863	0,367290	0,134902
Застосування адекватних паралінгвістичних засобів	2,078431	0,658578	0,433725
Орієнтація на досягнення компромісу в умовах недостатньої соціокультурної визначеності	2,176471	0,385013	0,148235
Здатність і готовність до удосконалення крос-культурної компетентності	2,607843	0,493090	0,243137

Джерело: власна розробка авторів

Третій кластер об'єднує 16% респондентів (таблиця 5). Отримані дані свідчать про те, що ці викладачі повністю використовують крос-культурні комунікативні стратегії при викладанні англійської мови. Вони зацікавлені в тому, щоб студенти навчилися не тільки формальних навичок та вмінь, але й усвідомили принципову важливість соціокультурного контексту застосування іноземної мови. Представники третього кластера навчають здобувачів освіти конструювати повідомлення з урахуванням культурних особливостей іноземців, а також умінням досягати компромісу з англомовними комунікантами. Вони орієнтують студентів на розуміння відмінностей між представниками різних культур, застосування адекватних паралінгвістичних засобів, удосконалення крос-культурної компетентності. Вищесказане дозволяє дійти висновку, що в даному випадку рівень впливу крос-культурних комунікативних стратегій на викладання є високим.

Описові статистики для третього кластера

Параметри	Середнє	Стандартне відхилення	Дисперсія
Розуміння відмінностей між представниками різних культур	2,250000	0,856349	0,733333
Конструювання повідомлення з урахуванням соціокультурного контексту англомовної країни	3,000000	0,000000	0,000000
Застосування адекватних паралінгвістичних засобів	2,250000	0,447214	0,200000
Орієнтація на досягнення компромісу в умовах недостатньої соціокультурної визначеності	3,000000	0,000000	0,000000
Здатність і готовність до удосконалення крос-культурної компетентності	2,500000	0,516398	0,266667

Джерело: власна розробка авторів

Висновки

Таким чином, у своєму дослідженні ми виокремили п'ять крос-культурних комунікативних стратегій, що впливають на викладання англійської мови у вищій школі: 1) розуміння відмінностей між представниками різних культур; 2) конструювання повідомлення з урахуванням соціокультурного контексту англомовної країни; 3) застосування адекватних паралінгвістичних засобів; 4) орієнтація на досягнення компромісу в умовах недостатньої соціокультурної визначеності; 5) здатність і готовність до удосконалення крос-культурної компетентності. Здійснене дослідження виявило, що в більшості випадків викладачі англійської мови вищих навчальних закладів України застосовують зазначені крос-культурні комунікативні стратегії на середньому рівні. Це свідчить, з одного боку, про наявність суспільного запиту на використання зазначених стратегій у навчальному процесі, з іншого – про недостатнє практичне застосування крос-культурного, соціокультурного й міжкультурного підходів. Кластерний аналіз виявив, що третина викладачів англійської мови фактично не використовують або недостатньо використовують у педагогічній практиці крос-культурні комунікативні стратегії; приблизно половина викладачів періодично застосовують їх; приблизно шоста частина педагогів використовують відповідні стратегії регулярно та на високому рівні. Перспективи дослідження вбачаються в розробці конкретних рекомендацій, що дозволять застосовувати крос-культурні комунікативні стратегії більш інтенсивно та відповідно до наявних потреб.

Список використаних джерел

1. Баланаєва О. В., Терлецька Л. М., Рудоман О. А. Актуальні методи викладання іноземної мови в епоху глобалізації. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 51. Т. 1. С. 46-53. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.1.9> (дата звернення: 03.02.2024).
2. Воробйова Т., Гусак Л., Панченко В. Комунікативні стратегії формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців при вивченні університетського курсу «Англійська мова за професійним спрямуванням (ESP)». *Перспективи та інновації науки*.

2021. №12(30). С. 147-158. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12\(30\)-147-158](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12(30)-147-158) (дата звернення: 03.02.2024).

3. Глущенко А. Комунікативні стратегії і мовленнєві тактики для аналізу дискурсу. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2022. №7. С. 25-32. URL: <https://doi.org/10.24919/2411-4758.2022.246074> (дата звернення: 03.02.2024).

4. Іванов О., Іванова В. Крос-культурна комунікація в контексті мистецької діяльності. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2020. №1(68). С. 90-95. URL: <https://doi.org/10.33310/2518-7813-2020-68-1-90-95> (дата звернення: 03.02.2024).

5. Куцос О. І. Аксіологічний вимір особистісних рис у мовній свідомості українців, уйгурів та ханьців: компаративний аналіз за результатами психолінгвістичного експерименту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2023. №59. Т. 2. С. 70-73. URL: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2023.59.2.16> (дата звернення: 03.02.2024).

6. Лашкіна М., Христокін Г., Васильченко В. Крос-культурні комунікації в цифрову епоху: актуальність в журналістській діяльності *Образ*. 2023. Вип. 2(42). С. 86-96. URL: [https://doi.org/10.21272/Obraz.2023.2\(42\)-86-96](https://doi.org/10.21272/Obraz.2023.2(42)-86-96) (дата звернення: 03.02.2024).

7. Моргулець О. Б., Нищенко О. В., Шевченко О. О. Кросс-культурні комунікації в туристичній діяльності: проблеми та шляхи вирішення. *Економіка та суспільство*. 2023. №57. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-60> (дата звернення: 03.02.2024).

8. Сарновська Н. І. Іноземна мова як інструмент міжкультурного спілкування та засіб пізнання світової культури. *Питання культурології*. 2023. №40. С. 304-311. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.40.2022.269387> (дата звернення: 03.02.2024).

9. Бакум З. П., Пальчикова С. С., Костюк С. С. Навчання іноземних мов: крос-культурний підхід : монографія. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2019. 288 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3691> (дата звернення: 03.02.2024).

10. Байша К. М. Формування навичок крос-культурної комунікації в студентів технічних і природничих спеціальностей. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. №62. Т. 2. С. 22-26. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/62/part_2/6.pdf (дата звернення: 03.02.2024).

11. Бант О., Баранова Л. Крос-культурна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у контексті адаптивного підходу. *Адаптивне управління: теорія і практика*. 2019. Вип. 7(13). URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-7\(13\)-04](https://doi.org/10.33296/2707-0255-7(13)-04) (дата звернення: 03.02.2024).

12. Морозовська Л. Ф., Стрелок Н. В., Стахмич Ю. С. Англomовна крос-культурна комунікація здобувачів вищої філологічної освіти. *Вісник науки та освіти*. 2023. №6(12). С. 162-176. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6\(12\)-162-176](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6(12)-162-176) (дата звернення: 03.02.2024).

13. Петренко Т. Навчальні ситуації крос-культурної комунікації майбутніх бакалаврів у контексті дескрипторів компетентностей для культури демократії. *Молодь і ринок*. 2023. №3(211). С. 119-123. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277505> (дата звернення: 03.02.2024).

14. Резунова О. С., Резунова В. В. Формування крос-культурної компетентності викладачів іноземної мови як ефективний засіб підвищення їх професійної компетентності. *Академічні студії. Серія: Педагогіка*. 2021. Вип. 3. Ч. 1. С. 98-103. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.1.15> (дата звернення: 03.02.2024).

15. Сакалюк О. Крос-культурна підготовка майбутнього викладача вищої школи як чинник публічної дипломатії. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2022. №1(12). С. 55-64. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2022-01-55-64> (дата звернення: 03.02.2024).